

biblioteka **BALKANON #7**

Za izdavača:

Vladimir Manigoda

Glavni i odgovorni urednik:

Ivan Isailović

Urednik izdanja:

Goran Korunović

Pogovor:

Aleksandar Flaker

Lektura i korektura:

Ivan Isailović

Dizajn korica:

Slavimir Stojanović Futro

Prelom:

Ivan Isailović

Štampa:

F.U.K. d.o.o. Beograd

Tiraž:

1000

Izdavač:

Kontrast izdavaštvo
Terazije 35, Beograd
info@kontrastizdavastvo.rs
kontrastizdavastvo.rs
www.glif.rs

ANTE KOVAČIĆ

U REGISTRATURI

Priredio
Goran Korunović

KONTRAST
Beograd, 2025.

OSOBNENI KOVAČIĆEV REALIZAM

Kada razmišljamo i govorimo o realizmu, verovatno su nam prve asocijacije veliki pisci: Tolstoj, Dostojevski ili Flober. Čak i ako nam književnost nije profesija, tokom školovanja naučimo i to da realizam podrazumeva književni pravac u kojem se, načelno kazano, verovalo u to da književni jezik može verodostojno posredovati stvarnost, da može u ogledalnom preslikavanju pretočiti karaktere, interpersonalne odnose, prostorno-vremenske koordinate i društvene relacije u književni tekst. Naravno, realizam je krcat i fantastikom, pogotovo folklorne provenijencije, ali je pomenuta ideja, da se mimetički uobličava empirijska stvarnost i književnoumetnički rezultat, postala prepoznatljivo središte realističke poetike do današnjih dana.

Osim toga, i u našem vremenu, u savremenoj književnosti, realistički/mimetički stvaralački prosede je jedan od najčešćih vidova izvođenja i organizacije pripovednih tekstova, i predstavlja, i pored neretkih nanosa modernističkog nasleđa u književnoumetničkim praksama, svojstvo romana i pripovedaka koje se gotovo i ne primećuje, odnosno koje je često prisutno poput prirodne zakonitosti, na podrazumevan način.

Kako južnoslovenski književni prostori saučestvuju u toj našoj najopštijoj predstavi o književnosti realizma? Prvo ime – koje se svojim umetničkim dometom izdvojilo u nizu kvalitetnih srpskih, hrvatskih, slovenačkih i bugarskih pisaca – svakako je Laza Lazarević, pisac čiji neveliki opus pleni umetničkom veštinom i sugestivnom snagom i čiji se estetski najupečatljiviji tekstovi svojim realizacijama jednače sa najuspešnijim književnoumetničkim izvođenjima evropskog realizma. Opšte mesto govora o Lazi Lazareviću – da je šteta što nije napisao roman za života –

vredi ponoviti, jer je reč o piscu koji je potvrdio da se na, uslovno govoreći, malom umetničkom prostoru, može pokazati sva razmera književnog talenta.

Pored njega, na lestvici dometa realizma u južnoslovenskim književnostima, visoko je pozicioniran upravo Ante Kovačić, romanom *U registraturi*. Ovo romaneskno ostvarenje, nastalo u vreme kada je realizam, kao književni pravac, u evropskim okvirima već uveliko bio na zalasku (1888. godine), odražava nešto drugačije kvalitete nego što je to slučaj sa Lazarevićevim delom. Roman *U registraturi* tek je delimično knjiga istančanog psihološkog realizma i nijansiranog, stilski rafiniranog izvođenja unutrašnjih stanja likova, pre je zapravo reč o delu koje odražava buran stvaralački temperament i široku razlistanost književnih praksi i poetičkih osnova, koje je u dijalogu i sa prošlim vremenima i sa modernošću koja je bila na vratima; reč je o knjizi u kojoj radnja brzo teče i scene se lako smenjuju, u kojoj groteska, humor i karikatura zauzimaju upečatljivo mesto. Prikaz glavnog junaka, Ivica Kičmanovića, zapravo je u službi prezentovanja jedne egzistencijalne putanje sunovrata, delom specifične za pojedine likove realizma – jer Ivica je tzv. kaputaš, nepotpuni subjekt realističkog doba – ali je i od univerzalne težine, kao paradigma za sudbine neostvarenog potencijala i životnog poraza. Oblikujući Kičmanovićev životni put, Kovačić modeluje i širok spektar upečatljivih likova koji su postali prepoznatljiviji i van okvira književne tradicije. Laura, kumordinar Žorž, Mecena, Rudimir Bombardirović Šajkovski, neki su od junaka koji trajno ostaju sa recipijentima nakon čitanja ovog romana. Lik fatalne Laure, na primer, zadobio je specifičan eho i u kasnijoj, modernoj hrvatskoj književnosti.

Roman *U registraturi*, atipičan u svojoj realizaciji – jer je njegova poetička osnova kritičkog realizma inventivno obogaćena i odjecima romantizma i impulsima modernosti – delo je ubrzane pripovedne dinamike i širokog opsega prikazanog sveta, delo

koje sadrži i individualne patnje i društveno-epohalne transformacije, i elemente patrijarhalnosti i idealizma na planu vrednosti i dah novog doba i feminine emancipacije, i ljubavni zaplet isprepletan sa intrigom i scenama nasilja, i slikanje privatnosti kako u ruralnoj tako i u urbanoj sredini. U takvoj svojoj punoći, *U registraturi* predstavlja jedan od estetski najupečatljivijih romana XIX veka na južnoslovenskim prostorima.

Goran Korunović

U registraturi

Prvi put objavljeno: 1888.

Prvi dio

– Mir! Molim mir! – zaori dubokim basom koštunjava, dugokraka ljudina, čađava obraza i zaprašene kose. To bijaše gospodin Registar. Njemu u glavi bili su poredani svi oni silni akti što se vrstahu u velikoj četverouglastoj sobi od poda pa do stropa. Njemu se trebalo prijaviti, uljudno pokloniti i ozbiljno umoliti ako si htio porazgovoriti se s kime od njegove mnogobrojne čeljadi.

– Mir, velim! – ponovi on grubo. – Vi tamo, mladići, netom što ste usklađeni, ćeretate i nadvikujete se kano da ste novovjeki filozofi ili, s dopuštanjem govoreći, hrvatski literati. Svakako nijeste plod prokušane jurističke glave jer se naduvate i hvastate drzovitošću svojom. Bit će da ste djeca kakva mlada starca koji je netom otepao školski prah sa čakšira.

– Šta? Šta? Molimo, ne vrijeđajte nas! Nikakve protekcije. Mi smo svi jednaki!

– Vidiš ti njih, vidiš. Golušavci jedni, žutokljunovići, tepci! – mrmrljahu zgureni starci u latinštini, miješajući je s kajkavštinom.

– Što zgundate, zaprašeni filistri? Verbecijanci.¹ Ionako vam nije više ovdje mjesta. Po pozitivnim zakonskim ustanovama vi biste već morali spaljeni biti poput trulih stabala, koja ne nose nikakva ploda! – urlikaše sitan i grbav kicoš što ga je prekjucher referent poslao u registraturu.

---

¹ *Verbecijanac* – pristaša teorije mađarskog pravnika Istvana Verböczyja (iz XV v.), u prenesenom značenju – formalist i praznorečiv čovek.

– *Scandalum! Scandalum!* Nečemurna impertinencija! – žvakahu krezubi starci, susprežući svaku navalu strasti i konzervativnom zlobom mjereći grbava kicoša.

– Prava si slika i prilika svojega vijeka. Da nijesi nakazan i drzovit, kako si blekan ne bi se ni znalo da bivstvuješ u ovom starom i časnom domu!

– Sada je dosta, stari i novi vijek! Jedni ne imaju što drugim fali – pa basta! Mir! – opet će nešto tiše Registar, a to je značilo da je objektivan.

– Prijavio mi se – nastavi Registar hladnom prijatnošću – i moli riječ neki čovo, koji jest i nije naš drug. Spada i ne spada među nas. Ali on je svakako časno biće već po roditelju svom. Mnogi i ne opaziste ga. Koji ga pako znamo i vidimo, držimo da je nijem i gluh. On nije nikada riječi proslivio među nama. Nije verbecijanac, nije ungerovac² ili... kako se sve već ne zovu ti vaši cimeri koji su vam vazda na jeziku, osobito vama mlađima...

– Čujmo! Čujmo! Što to gazda Registar danas zapliće i navija kano da je izašao iz sjednice berlinskih diplomata – šaptaše omladina.

– Da – odahnu i puhnu u zrak Registar – pita za riječ onaj čovo u crnom ruhu što je dobro zaključan u stolu našega gospodina registratora, komu slava i čast naše čitave družine!

– Slava mu! Slava! Živio! Živio! – orilo se dvoranom.

– Neka mu bude! Vičimo iz svega glasa. Nas je, doduše, lijepo poredao, ali nas je nekakvim debelim konopom stisnuo da nam malone popucaše rebra. Ali ipak volimo ovako nego kod referenta. Taj nas je razmetao po čitavom stolu. Živjesmo baš u raskalašenoj slobodi, ali prašina, muhe, bezimeni kukci što izlažahu iz zida već nam dosađivahu. Najgore pako bijaše da je noću znao dopuzati nekakav fin, uljudan i lukav lopov – – – kako mrmljaše

---

² *Ungerovac* – pristaša pravne teorije Josefa Ungera (1826–1931), poznato austrijskog pravnika i teoretičara građanskog prava.

referent – miš – miš! Taj se stao najprije igrati s nama; ma baš ugodan svat, pa je cvilio, mila majko, kano gusle kakva Pagani-nija. Al konačno – brr! Smuči se čovjeku kada se sjeti: miš – miš! Kako fin, pak ljudožder? O, majko moja, svoje fine, alabastarske zubiće zabadao u naša rebra, ruke, noge, glavu! I pilio i glodao da je strahota! Jednome drugu, čini se da će biti među nama, izjeo taj barbar iste moždane. Kada dođe referent, zapali najprije nekakvu dugačku i tanku smotku, a pepeo stresuje u prašinu što se po nama slegla. Iznenada pade mu iz usta cigara, zamumlja, prokune:

– O, ti prokleti mameluče! Hm, hm! Sto je tu moglo biti?... – I referent je dugo mislio razglabajući spis, zatim pozvoni i dođe pisar. – Vidite ovu školju u zapisniku? – Miš! – zinu ponizno pi-sar. – No tigar ne bijaše – osmjehnu se referent. – Umetnite pred tu školju: “Nije istina i poričem.” I tako su bili umetnuti moždani, namjesto onih što ih izjede krvolok. Ej, da kod ljudi mogu tako pomanjkale moždane nadomjestiti kano naš referent, to bi istom bio izum! – dovrši nadušak neki debeljković svoju pripovijedicu i iza kako se slegoše: “živio” i “slava”, a podbradak mu se tresao, micao još dugo nakon svršetka pripovijesti.

Registar mlacnu zadovoljno jezikom.

– No, takvo što neće vam se lje u našem domu dogoditi. O, registrator namiriši te ljudoždere već osam dana prije negoli se sprema na put da pohode našu kuću. Jedanput se njih četvero ušuljalo u žakanjski vlak kojim se slučajno vozio naš registrator. On ih umah izmiriša, što nikomu ne bi na pamet palo. Kada se navečer rastajaše sa mnom izvadi nekakovu škatulju iz dugačkog kaputa: “Evo, skuhao sam kašu mudrim gostima, ako nas poho-de. Prisjest će im.” I on, bogami, podmetne i pite i kolača. Miri-salo je to čudnovato. Ja bih sam bio založio da mi, stvorovi od slova i papira, tovimmo svoj trbuh kako ti živi sisavci. I dosta. Sve se smrklo. Mi smo dugo brbljali i brundali, stari i mladi, te napo-kon stadosmo hrkati. I mene ljudski uhvati grčeviti drijem: čitav dan me premetao nekakav stari odvjetnik sa žutom barokom,

neprestano slineći prste i mažući moje listove, da mi se smučilo od vonja duhana što je zaudarao iz sline. Da toga ne bijaše, ne bi me u snu bilo uhvatilo vragometno štucanje i žgaravica, i ja ne bih vlastitim očima vidio onu divnu tragikomediju. Snivah da mi tura u grlo svoje slinave duhanske prste onaj stari odvjatnik i da me sili da na dušak progutam njegovu žutu baroku... Skočim iz sna... Nuto oblije me smrtan znoj, a kosa mi se naježi. Poznam ja iz starih vremena te morske pse. Dođoše doista drzovito. Umah se sjetih da su oni isti što se dovezoše žakanjskim vlakom jer bijahu u narodnom odijelu s čikošima i fokošima, a brkova divnijih negoli Hunjadi Janoš.³ – Kerem alašom!⁴ – viknu najstariji. Bio je negdje strašan požderuh: jedva si mu mogao zamijetiti sitne nožice ispod trbušine.

– A šta je to? – stade trti znoj i sukati debeli brk. – Kako to miriši?

– Milota! Tako se dočekuju gosti!

– To je u redu. Hrvati su – Hrvati, badava! Oni stari vrednjakovići i poštenjakovići kao što bijahu i prije osamsto godina za pradjedova naših! Nuto, braćo, tu ćemo se naseliti. Zalihe ima za epikurejske stomake naše i djece naše do dvadesetoga koljena! Pa da selimo u Ameriku? Kolika nesmotrenost od nekih naših liberalaca! Ali, što se ušceretah kano da sam na bečkerečkoj obrtnoj skupštini? Tešik! Uh, to divno miriši. Niti blagopokojnomu kralju Beli⁵ ne mirisahu tako hrvatske šljive kada je za jednu granu podijelio kmetovima plemstvo! Tešik, rodaci!

I oni se stadoše častiti jelom što im ga skuha naš registarator. Neprestano hodahu srkati vodu na zdjelicu, pripravljenu za pokojnoga registaratorova Kastora. – Baš se ljudski natrpasmo! – uzdahne zadovoljno trbušati i baci prvi uvis svoj čikoš i fokoš,

---

³ *Hunjadi Janoš* (1387–1456) – poznati mađarski vojskovođa, uspješan borac protiv Turaka, u našoj narodnoj pesmi poznat kao Sibirjanin Janko.

⁴ *Kerem alašom* (mađ.) – pokorno molim.

⁵ *Bela* – Bela IV (vladao 1235–1270), mađarsko-hrvatski kralj.

zasuče brkove te stade đipati i jujukati da se tresao čitav ovaj naš dom. Onda se uhvate i ostala trojica. Nije dugo trajao taj ples. Stali se valjati, grozno cviljeti i cijukati, napokon gristi jedan drugoga. – Pakleni zalogaj! – hripao je u nesvjestici trbušati koga su nemilostivo drpali i grizli ostali, dok ga grčevi tako ste-goše da mu se brci sastali s repom. – Čini mi se da putujem na drugi svijet! Uh, tako lijepo – pa tako brzo... – zavija on. Užasno se naduše sva četvorica i pocrkaše... Skuhao im kašu i poparu naš registrator! Odonda ne pamtim šta slično. Zato neka živi naš registrator!

– Živio! Živio! – kliče stari dom.

Već dugo što je mali crnoruhi čovo skočio iz registratorova stola. On mirno stoji, zamišljeno se smije složivši ruke na leđima te ravnodušno čeka dok bude na njemu red. Kada je gazda Registar dovršio svoju zanimljivu pripovijest, nakašlja se čovo dva-tri puta kano svi neiskusni govornici novajlije.

– A sada čujmo! – mahnu Registar govorniku.

– Vi me slabo znate ili pravije ne znate.

– Nekakva demokratska natruha. Niti nas nije oslovio *pleno titulo*⁶ – mrmorila je straga stranka staraca.

– Čujmo, čujmo! – klicahu mlađi.

Govornik je, doduše, stao, ali ga dvostrani povici ni najmanje ne smetoše.

– Ne znate me – nastavi on povišenim glasom – ne spadam zapravo u vaš starodrevni dom. Da, ja i nijesam tamo u vašim redovima, na vašim časnim stolicama. Kada je tako, pravo da vam prije svega iskreno kažem tko sam. Jest: tko sam?... Vi ne-tom pozdraviste tako srdačno našega registratora. A da je u vas organizma živih stvorova, ne dvojim da ga ne bi poklonstvenom deputacijom i mazbatama uvjerali o svojem lojalnom mišljenju i čuvstvima privrženosti.

– Dakako! To se samo po sebi razumije.

---

⁶ *Pleno titulo* (lat.) – punim naslovom.

– Znajte dakle, ja sam vam srce i duša našega registratora. Ja sam njegova slika i prilika. Ukratko: njegov sam životopis. On me je sam napisao. A nastavlja to dan za danom, i zato je meni mjesto ovdje u njegovu stolu i pod ključem. Jeste li opazili danas? Nije on po običaju kod svog odlaska zapalio lulu i dimeći otputovao – ta ona dimi kano lokomotiva – nego je baci u kut, a na meni napisao: “Svemu bit će kraj!”

– Tako je! – uzdahnu lula. – Danas dogodilo se čemu ne ima pametara već dvadeset godina!

– A znate li – nastavi krepkim glasom govornik – što to znači kod ljudi: “Svemu je kraj!” Znači ono isto kada nas rastoče miševi i crvi ili kada nas uništi oganj.

– Znamo, znamo! Ne gudite tako didaktično i tako zorno! – mrmljahu starci.

– Istina je! Ima nas nervoznih i slabih... – dometnuše mladi.

– Vidite – uhvati opet riječ registratorov životopis – ja, koji krijem u sebi sve tajne njegove, držim da on više i neće među nas doći!

– A, a, a! Promjena vlade, a možda i sustava! No to bi nam još trebalo! Takve novotarije drage volje poklanjamo ljudima i drugima njima ravnim sisavcima! Nazdravlje!

Pojavljivala se tiša pa sve jača halabuka.

– Upravo zato jer tako držim – nastavi životopis – otkrit ću vam danas svoje tajne ili bolje životopis registratora. Ne bih ja toga činio da me je on napisao onako kako ste vi drugi pisani. Budući da je pako on izumio posebno pismo koje samo on može odgo-netavati i razumjeti – ostao bih ja zavazda neotkriven. Znam da će me odatle umah izbaciti i da će me sramotno nestati: budi da u mene kramari zamataju svoj pljesnivi sir i druge odurne ljudske stvari, budi da me žrtvuju svemogućemu Molohu:⁷ vatri. Iz života svoga roditelja registratora crpim odviše gorkih iskustava a da

---

⁷ *Moloh* – bog starih naroda (Feničana i dr.) kome su prinošene ljudske žrtve; pojam i simbol okrutnosti i uništenja.

umišljam kako će nakon njegova života koji učenjak razglobiti one bajne hijeroglifne kojima je registrator išarao moje tijelo!

– Ah, učenjaka, učenjaka oslobodi nas bože! Ljudi i drugi sisavci kako-tako; ali učenjaci – to su nekakvi dvospolci, prijelaz iz neorganičkoga k organskomu životu... – stao je tuliti iz akta “liječnički nalaz” o raščinjenom želucu nekoga vegetarijanca.

– Kakav je to barbarski glas?! A rimsko pravo? A Gajeve institucije?⁸ A Unger, a Stubenrauch,⁹ a Nippel!?!¹⁰ Fuj! Koja li bruka na civilizaciju! – usplamti neki svježi alegat da mu se nozdrve zapjeniše od gnjeva i bjesnoće...

Registar strignu obrvama i smiri se buka.

– Prije pako – nastavi životopis – negoli vam počnem otkrivati samoga sebe, obećajte mi već radi časti registratora da me nećete prekidati.

– Nećemo! Nećemo! Počnite samo, da čujemo! – vikahu najjače oni koji baš netom prekidahu govornika.

– Za to skrbim ja! – zaori uvrijeđeni Registar – Mir! Govornika molim da nastavi svoju povijest. I zavlada grobna tišina.

*

Zapisci registratora, gospodina Ivana Kičmanovića, raspredaju se ovako...

*

Ah, kako li počinje moje školovanje! Otac mi – nazivahu ga veselim Jožicom Kičmanovićem s nadimkom “zgubidan” – nije poznavao ni pedagoško-didaktičkih teorija ni prakse. Seljak

---

⁸ *Gajeve institucije* – prosvjetne, kulturne i znanstvene ustanove podignute direktnim ili indirektnim poticajem hrvatskog ilirizma: sveučilište, Matica ilirska (kasnije hrvatska), Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti i dr.

⁹ *Moriz Stubenrauch* (1811–1865) – pravnik i pravni teoretičar.

¹⁰ *Franz Nippel* (1787–1862) – pravnik i pravni teoretičar.

naš stare korenike i zlatnih vremena ne razumije se ni u čitanje ni u pisanje. Pa stoga neće valjda nitko moći zaključiti da je moj otac čitao kakve moderne pedagoge. Ali pošto sam u svom životu pročitao Rousseauova *Emila*, držim da je poput svih drugih seljaka najviše u praksi provodio njegova načela, za koga je dakako toliko znao i mario kano i Rousseau za moga oca “zgubidana”.

Seljačka se naša kolibica sastoji polovinom od velike, četverouglaste sobe s ogromnom peći, na kojoj u cičoj zimi svi spavamo, a polovinom od pregrade za blago, perad i druge sitnarije. Ne nalazi se u selu, nego na visokom samotnom brežuljku, obraslu na istočnoj strani šumom i borovicom, a na zapadnoj vinogradom. Tako su i druge seljačke kućice rastepene naokolo.

Mi smo ipak općili s tim našim raspršenim susjedima. Žene su polazile u pohode na razgovore, muškarci na pilo, a djeca na igranke. Nije smetala udaljenost ovakvim dobrim susjedima ni u međunarodnim stvarima: babe se vrlo često svađaju, a katkad i počupaju, nadvikujući jedna drugu sa protivnih bregova – kao kokoši, kada zakokodaču svaka iz svoga dvorišta. Muškarci sa dva brijega srdito se pogledaše, zagroziše pesnicama, pljunuše jedovito ili pokazivahu jedan drugome ljutiti poput risova takozvane “fige”. A kada bi došlo do ultimatumu, spuštao se jedan i drugi sa svog brijega derući se: “Misliš, da se ja tebe bojim, da ti tvoga...” pa ili se u dolu između takova dva brijega uhvatiše ukoštac, što je uostalom bivalo vrlo rijetko i što je tada bilo također gorkim predmetom župnikove nedjeljne prodike; ili, dok stigoše u dolac, ohladnjela je žestoka krv, pa su se opet uspinjali svaki na svoje brdo mrmljajući ili vičući: “Mislio si golišavče, smrdljivko, užgislamo, hladimuho itd., da te se bojim! He! he! he! Pokazao sam ti, da se ni najmanje ne bojim, ti buhinja žuči!”

U takvim seljačkim prijemorima osobito se ističaše moj otac. Nadimak “zgubidan” postojao je od pametara. Ali taj je nadimak mome ocu umah nagnao krv u glavu, a bjesnoću u srce. Inače je on vesela ljudina, ta bijaše seljački muzikaš na takozvanom “bajsu”. Dakako čitavom našom okolicom nije se u nijednoj kući

svadbovalo, da nijesu potcikivale melankolične strune družbe moga oca uz dudanje njegova otrcanog i izrabljenog “bajsa”. I premda ova umjetnička družba nije zaostajala za naprednom strujom, dapače vazda bi iznenadila “slavnu svadbenu svitu” kojom novom melodijom, prenesenom bogzna otkuda, najčešće sa preko Sutle od turbentaša, ipak je družba bila na glasu jedino radi krupnoga humora i debelih šala moga oca...

Ali tako obljubljen svadbeni veseljak znao je biti kruta svadljivica u našem susjedstvu i jezičav poput kakve babe. Danas međaši, sutra neznatan poljski kvar, ako se primjerice doklatilo susjedovo krmče i razrovalo gnoj, ili obijestan dječak bosonog progazio slog, na kojem bijaše posijana salata: sve bi to raspalilo moga oca i on je stao vikati, da mu se trostrukom jekom odvrćalo od susjednoga brijega. Ti ovo, ti ono; ti taković, a on onaković – dok se napokon nije čuo i kleti nadimak “zgubidan”. “Jesi, jesi zgubidan, kako i tvoji stari bijahu. Da si čemu, ne bi ti kućerak visio poput otkinute gube na hrastu!” I kada je doprlo ime “zgubidan” do naše kuće, jednoglasno zabrbotaše svi purani u dvorištu, kokoti zakukurikaše, kokoši se uskokodakale, pa i ista mršava kravica stala tuliti. Pas šarov, koji je mačke natjerao oko plota, napustio mačke i stao zavijati, kano da na mjesec laje. Mi djeca uzvrpoljismo se: “Bit će zla!” dok nas je majka, vazda tiha voda, a radina kao crv, mirila opominjući blago: “To se vas, djeco, ništa ne tiče! Japa – tako ona nazivaše oca – budu već sve uredili. Svada i vika sa susjedima samo njim patri!” Majka je poštivala oca (govorila mu “vi”), što je također zaudaralo po starim zlatnim vremenima.

Moj otac pograbi nevelik kolac s drvocijepa i poleti nizbrdo. “Dođi mi samo, dođi, tate, uzurašu, cvilidreto jedna!” – I susjed naš krene sa svoga brda. Zvali ga “kanonik”. Čovjek malen, nabit, krupna, kratka vrata i debele, jake glave. Ja također, kakogod sam malen bio, istrgho se majci iz ruku i odskakah za ocem. Čitavo mi tijelo drhtalo, da mi svi zubići klopotahu. Srce je tuklo, malo da me nije zagušilo u grlu.

I doista sraziše se “zgubidan” i “kanonik”. Moj otac, čovjek suh nasaden na dugačkim, tankim nogama, opuhnu baš ljudski maloga “kanonika”. “Vidiš ti vraga!” zatuli gotovo plačno mali, a ja da prasnem u smijeh od zloradosti, ali smijeh mi zape u grlu, jer u trenutku svalio se moj otac potrbuške, kako je dug i širok, u obližnju lokvu punu blata bez vode. Mali susjed spodbio mu noge i nekoliko put opalio šakom po leđima, da je po zraku škljocnulo kano od udarca prazne stupe. Ja izgubih pamet: skočih u grm, da nađem, da istrgnem nešto i da poletim na “kanonika”. Dotle se moj otac osovio te pognjuren i zaprljan uzeo put pod noge uz naše brdo... “Gledaj, gledaj maloga jarčića zgubidana, i on bi se već tukao!” – zahohota porugljivo susjed i da će na mene. A ja skok te bjež’ za ocem što su me noge nosile... A kleti “kanonik” potoptao nogama, kano da bježi za mnom da me uhvati – tako obično djecu plaše: – Drž’ ga, drž’! – Ja skoro izgubih dah, ogledam se i opazim groznog susjeda kako migolji svojim brdom kući, dok se moj otac osvijestio i junački obustavio na polovici našega brijega, vičući i blatnim šakama prijeteći: – Pokazao sam ti, dobio si svoje! Alaj sam ga opuhnuo da se patuljak valjao kano jež po travi! – Hvastaj se, hvastaj, zgubidane! A pitaj svoje duge krakove koliko se junaštvo u njima krije! Bježao, mila majko, kao da si mu mlinske kotače zavrtio u trbuhu! Ded broji svoje masnice, zgubidane! Dođi k meni, dat ću ti zečje masti da namažeš masnice i ohrabriš svoje zečje srce, zgubidane! Ali da! Namazao se blatom. Po njemu prljaju race i guske, pa će i tebi hasniti! odvraćao slavodobitno susjed, koji je po svojoj prilici pogađao pravu istinu.

Kada opet nastade mir, mene je zaokupila neopisiva dreselost i stid. Nikako ne mogoh protumačiti zašto je moj otac onako bježao pred susjedom. U takvu razmišljanju nije mi ni na um palo da pitam samoga sebe: zašto sam i ja bježao! Ali, kako je ugodno bježati i pobjeći pred jačim dušmaninom! No moj otac, koji bijaše za mene najjači, najmudriji, najhitriji, najbogatiji od svih ljudi – ovako sva dječica misle o svojim roditeljima – što ga je snašlo

da se dao u bijeg pred onim patuljastim “kanonikom”? Oh, da li se on doista oćutio slabijim od njega... I ta misao me rastuži i duboko se zarije u srce. Onda me zaokupio stid: pobjegoh u šumu, tamo se isplakah i zaspah.

Ona je svađa davno već minula. Moj otac i mali susjed izmiriše se u seoskoj krčmi, izljubiše se i stisnuše desnice. Otac se smijao svomu bijegu, a susjed “kanonik”, kako ga je otac opalio kolčinom...

No ja nijesam mogao zaboraviti patuljasta susjeda i njegovu rugalicu: “Mali jarčić – zgubidan, i on bi se već tukao!”...

Pamtim još dobro. Zavladala silna studen u našim bregovima. Snijeg visok da je milota. Otac mi je načinio male saonice, i ja se po našem brijevu sanjkam bos, jedva u košulji od krutog konopljenog platna. Noge mi crvene ko skrlet, a ruke i obraz modri. No što je sve to prema sanjkama i snijegu! A bilo u kući kruha i sira i mlijeka. Majka bi kadšto umijesila pogaču, dok nam djeci otac dodavaše vina da ne obolimo od nazebina i na grlu! Moja braća bijahu manja od mene, najmlađa djevojčica tek je tepala. Svi oni proboraviše ciču zimu na ogromnoj peći, koja bijaše dan i noć topla. Otac je često izbivao po svadbama sa svojim veselim “bajsom”. Nekoga dana snađe me želja da ljutom zimom i uskim utrenikom odem do susjeda “kanonika”. Tamo bijaše djece ko u ciganskom logoru, sve jedno drugome do uha. Oni veliki bijahu lukavi i hrabri. Ej, bit će belaja! – uzveselih se ja. Svoje saonice na leđa i ja bos s jednog brda na drugo. U susjeda stariji se krste od čuda kako sam mogao doći tako daleko bos. A dječaci i djevojčice hvataju za moje saonice: – Sanjkati, sanjkati! – Pak jedni pograbiše čizme od svojih starijih, a drugi, videći mene bosa, usmjeliše se i oni golim nožicama u snijeg. Osvojilo njih pet-šest moje saonice pak smuc nizbrdo, da je sve zviždalo i pucalo. Ja, gospodar saonica, pljesnuh radostan rukama i poletim bos za saonicama. Lete one, najednom zapnu o nekakav greben u snijegu, izvališe se, a djeca pofrkala u dubok snijeg kano da si orahe pobacao. Eto silne vriske i cike, a ja u smijeh. Ali mali moji susjedi

stadoše užasno drečati u dubokom snijegu. “Kanonik” poleti iz kuće. Njegovo lice bijaše onakvo kano i onda kadno se porvao s mojim ocem. – Ti si svemu kriv, zgubidanoviću! – zaprašti ljut, uhvati me iza zatiljka za košulju konopljaču i baci u najdublji snijeg. Meni bijaše kano psetancu kada jadnika pljusnu u sredinu jaruge. Stadoh lamati rukama ko da plivam. Ali snijeg je visoko nad mojom glavom. – Zraka! Zraka! – Ja baš ne vikah tako, no mislim da sam pijukao, ali nijesam čuo niti samoga sebe niti čiji drugi ljudski glas. Malo odahnuh i odmorih se, zatim napeh svu snagu i pomaknem se u snijegu dok ispod nogu osjetih nešto tvrdo. Nogama napipljem tvrđinu, zaskočim uvis te oćutih da mi je glava nad snijegom. Ja makni i mahni lijevo pa desno dok se teškom mukom ne izmotah iz utrobe snježnoga zapuha. Pogledam obzorjem, a “kanonik” nosi i vodi svoju sitnu družinu koja je još cviljela od studeni i prepasti što ju je malo obrlatio snijeg. Daleko pod brijegom ugledam svoje saonice, natovarim ih na leđa te sav mokar, cvokoćući zubima, pobrah se na naše brdo. Spravim saonice pa se mokar zavučem na peć među braću, ne priopćiv nikomu svojih ljutih nezgoda. Mati, koja je prela kod prozorčića, primijetila je samo: – Ej ti si, vragolane, negdje ljudski promjerio snijeg. Ta sav si mokar kao miš. – U tom i braća pritiskahu na mokro, studeno i pomodrelo lice i ruke svoje tople ručice i glačahu mi mokre vlasi. A moja sitna glava razbijala se mišlju: kako li je okrutan čovjek taj naš susjed “kanonik”. Bacio me u snijeg pa me pustio onako, dok je sve svoje zamusance iskopao iz njega. A što bi bilo da se sam ne izmotah iz zapuhice, da se smrzoh, da ostah u snijegu?... Da mi samo nije nazdravio: Zgubidanoviću! Kako se on mogao izmiriti s mojim ocem? Itd. No ja sam mućao i nikomu ne kazah ništa...

Otac je došao kasno u noć sa svadbe i sve nas probudio. Doturao mesa i kolača, a mi se lijepo i veselo gostismo. Meni valjda bijahu najsladi izvrsni svadbeni zalogaji; ali ipak vazda mišljah na našega okrutnoga susjeda, toga maloga “kanonika”... Treći, četvrti dan oboljeh. Stislo me u grlu, žarilo me u prsima, plamtjelo

u glavi a sijevalo u očima, te neprestano nekakve crvene, modre i zelene iskrice titrahu preda mnoom... Sjećam se da je mati teško uzdisala brišući suze... da su me mala braća često spominjala, a najmanja sestrice tepala: – Ivica bjatac bubin... – Sjećam se da je otac bio smrknut... da je iz ljekarne, čitav dan hoda udaljene, donesao nekakvu mast i kolačiće te sve bacio kroz prozor... – S tim ludorijama bih ga utukao... – Pa se doteturala seoska vračara, opipala me svega. Valjalo mi na dušak jako udisati u njezin šiljasti nos, A ona je donesla nekakvih ljutih trava. To se kuhalo, varilo i miješalo. Zatim su me kupali, a baba mazala, natirala i previjala da mi kosti od muke škripahu... Konačno sjećam se da sam ustao, ali nijesam mogao hodati... I to je minulo, a kada prvi put izadoh na zrak: voće je svuda cvalo, bregovi se zelenjeli, a iz šumice navalio miomiris. Braća nabrala silu božju bijelih jaglaca, a najviše snašala mi ih u krilo mala sestrice potcikujući: – Hvaja boju i maki božjoj, bjatac Ivica zdjav!... – Ipak nije u tom razdoblju prošao ni jedan dan, a da se ne sjetih našega susjeda “kanonika”.

I dođe jesen... Ja opet zdrav i veseo i puni me bregovi bijahu. Svaku pticu poznavah u šumici kraj kuće, sa svakim stablom razgovarah. A zavidio sam i glogu i trnju i kupinju i oštracu borovice kad bih se sjetio našega patuljastoga susjeda... Eh, da sam trn, kako bih ga u potaji gdje u travi dočekao i zabio se u golu petu njegove noge! Oh, da sam kupina ili glog, kako bih se uhvatio za njegove tvrde ruke i ogrebao ih da bi mi sve voda zalijevala usta od milinja! Oh, da sam oštrac borovice, kako bih pogladio i pržio njegov tupi nos i njegove zagasite obraze! I kada sam na dugačkom užetu vukao našu staru, dobru kravicu plavku, kako sam zavidao njezinu podrugom okresanom rogu i njezinu dugačkom repu! Ah, kako bih trknuo u rebra našega susjeda “kanonika” da sam plavka! Eh, kako bih ga švignuo preko lica ovim metlastim repom!

Neke nedjelje prvih jesenskih dana plandovah s malim svojim kolicima po našem i susjedovu brijegu. Kolovozni puteljak spuštao se nizbrdo na jednom i drugom brijegu, a na onom susjeda “kanonika” vodio lijepo mimo lokve koja je dijelila naš brijeg